

Candel, la transversalitat

per Guillem Martínez

El País, 02/06/2005

Paco Candel (Casas Altas, 1925) aquest mes fa 80 anys. El Col·legi de Periodistes ho commemora amb una exposició. D'altra banda, s'acaba de crear la Fundació Paco Candel —"això de la Fundació és un tema que em ve gran, però tothom s'ha animat a fer-la. La meua companya Joana està molt entusiasmada amb la idea. Espero que no em toqui treballar gaire"—, dedicada a temes de convivència i immigració. Es tracta d'una Fundació amb un patronat molt transversal —entre els nombrosos patrons hi ha l'expresident Jordi Pujol, el líder d'Esquerra Republicana Josep-Lluís Carod-Rovira, el sociòleg Salvador Cardús, l'escriptora Isabel-Clara Simó, el pintor Joan-Pere Viladecans i la regidora del PSC Imma Moraleta—. La transversalitat, l'aposta per una societat diversa i cohesionada, malgrat la seva fragilitat, és tal vegada el llegat de Paco Candel, un nen de dos anys que va venir a viure a Barcelona i va ocupar, amb la seva família, una barraca de Montjuïc, un escriptor amb més de 50 llibres publicats, un periodista que va ser l'autor d'un llibre, *Els altres catalans* —va per la divuitena edició—, que als anys seixanta es va convertir en la banda sonora de la transversalitat —"aquesta paraula tan rara, que poca gent sap el que vol dir"—, i un polític que omplia els pavellons d'esports al cinturó de Barcelona —"Benet i jo vam ser els senadors més votats a la història d'Espanya; mai no he tingut un èxit com aquell, je, je"—. Parlo amb ell sobre la seva Fundació, el seu patrimoni i les visions que té de l'actualitat i del futur. La trobada és a casa seva, on no para de sonar el telèfon i d'obrir-se i tancar la porta —"aquesta casa es de tócame, Roque"—.

Pregunta. El patronat de la Fundació que porta el seu nom està integrat per persones d'origen molt divers. És un patronat molt transversal, que dibuixa una societat transversal. ¿La transversalitat és la seva aportació al biòtop català?

Resposta. No ho crec. Però si tu ho dius. No sé, m'agradaria que tothom s'entengués, que no hi hagués violència. Però una cosa és el que desitjo i una altra el que hi ha.

P. Als seixanta, quan va aparèixer *Els altres catalans*, ¿li va costar vendre la moto de la transversalitat o ja estava venuda?

R. No vaig vendre res. Em vaig limitar a fer les coses com volia fer-les, i he estat ben admès a la societat, des dels intel·lectuals a la gent senzilla, a la gent treballadora. Però no crec que mai hagi dit gaires novetats. He dit que siguem respectuosos els uns amb els altres. Cap novetat. No tinc pretensions.

P. ¿Quan preveia altres futurs diferents a la cohesió social?

R. No era un estudiós, un científic, però m'adonava que hi havia una Catalunya que es podia dividir en dos, els que parlaven català i se sentien catalans, i els que no, els que havien vingut de fora i no se sentien catalans. Però sentir-se català o no, no era el que predicava. Amb aquestes filosofades, tan senzilles, vaig anar obrint forat en el sentiment general. Els altres catalans va tenir un èxit desmesurat. I allà hi explicava que els vinguts de fora també som catalans. No és només allò que deia Pujol que és català qui viu i treballa a Catalunya. També ho és qui està a l'atur. Si estàs aquí ets català, excepte que et fiquis al cap que no et dona la gana.

P. Parlant de Pujol, l'expresident tenia molt interès en el tema del seu llibre, ¿no?

R. Mira, avui he dinat amb ell. És membre del patronat de la Fundació. Pujol em va oferir documentació pel llibre, sí. En aquells temps no hi havia gaire documentació sobre el tema. Hi havia un parell de llibres sobre la immigració dels murcians, als anys vint. I, pel que fos, no s'havia escrit res més. Va ser fàcil de fer el llibre, no hi

havia gaires competidors. No esperava que fos un gran èxit. Era, de fet, un llibre d'encàrrec. El tenia al cap i els d'Edicions 62, que van tenir un gran èxit amb el primer llibre de l'editorial, *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster, en van proposar un altre que es digués *Nosaltres els immigrants*. Se'm va encendre la llumeta. Havia fet un article que es deia *Los otros catalanes*, en una revista literària, que va tenir un èxit sense precedents. I vaig decidir fer *Els altres catalans*. Pensava que seria un llibre que no agradaria ni als catalans ni als nouvinguts. Però va agradar a tothom. Va sortir a l'abril de 1964 i, al cap de l'any, portava sis edicions. ¡En català!

P. La meua impressió és que Pujol sempre va tenir un interès especial i lucidesa davant del fet de la immigració. Abans de l'11-S, en una trobada sobre noves immigracions a Lisboa, va fer una definició colossal sobre la nova immigració: "La diferència entre ells i nosaltres és que ells tenen fe".

R. A mi m'agradava el que deia Pujol de la immigració. I, el que deia jo, li agradava a ell. Va ser ell qui va venir a veure'm. Em va dir que s'havia assabentat que estava fent un llibre sobre el tema, em va oferir la bibliografia que ell tenia i no em va demanar res a canvi. També va venir un altre polític i, per cert, gran amic de Pujol, Joan Reventós. Em va oferir també documentació i 12.000 pessetes. "Jo i el meu grup tenim alguns cèntims perquè escriguis el llibre i no et distreguis", em va dir. Ara Pujol, com jo, defensa uns altres immigrants, amb les seves religions, els seus tabús, però que acceptaran Catalunya.

P. Pujol, al poder, però, ¿va fabricar cohesió o ja la teníem fabricada d'abans?

R. Pujol, des que va començar a parlar en públic i a moure's, es va adonar que el problema de la immigració o bé es resolía entre nosaltres o bé seria un escull. Això ho va entendre molt bé. Pujol és un home senzill, amb qui es pot parlar. Jo me l'he apreciat molt, com a Antoni Gutiérrez Díaz, López Raimundo o Joan Reventós.

P. Catalunya és l'únic cas de societat bilingüe no estructurada en comunitats ni amb un mapa de partits estructurat en comunitats. ¿Això és un cas únic o és una descripció falsa?

R. No ho tinc tan estudiat. Hi ha d'haver més casos. Ha costat molta feina, però. P. ¿Les institucions democràtiques confien massa en una cohesió social que existia abans de les institucions democràtiques?

R. Existia. Els ajuntaments s'han acoblat perquè anar contracorrent no produeix vots. Avui ningú no s'atreveix a criticar la gent de la immigració. La ciutadania, tot i que a vegades no li agradi, la va acceptant. I això que la immigració actual no s'assembla a l'anterior. Aquella era el 50%. La d'ara serà, avui, del 12%.

P. ¿La transversalitat aconseguida pot ser qüestionada per fets com ara la moció aprovada el dijous passat al Parlament on es vinculava la literatura catalana a criteris lingüístics més que a criteris territorials?

R. Jo tinc clar que la literatura catalana és la que s'escriu en català. Crec que els intel·lectuals, pel fet de ser-ho, són comprensius en aquest tema. Les relacions dels que escrivim en castellà i els que ho fan en català són molt fluides, i no crec que s'entelin. Jo sóc un escriptor castellà que se sent català. Si molesto a Catalunya, ho preguntaré. Si em diuen que sí, ja miraré d'expressar-me com pugui. No vull ser un obstacle per a la cultura catalana. No crec que ho sigui. És molt oberta. No sóc escriptor en català, però sóc escriptor català. Aquestes coses, però, m'importen un rave. Aquí les forces se'ns en van per la llengua. No ens hem de posar ferotges en aquest tema. És una mala postura.

P. Un altre exemple de manca de transversalitat: s'està parlant ara de la creació d'un partit constitucionalista i anticatalanista, un tipus de partit que no va aparèixer als setanta.

R. Mal fet. Els partits no són per a castellanoparlants o catalanoparlants. Han de projectar una essència social. M'importa més com volen governar que en quina llengua ho faran.

P. Tal i com està el pati, ¿s'imagina una Catalunya amb una, dos, tres, quatre comunitats lingüístiques?

R. No ho veig així. La tradició no ha estat mai aquesta.

P. ¿Percep un canvi real en la política social amb el tripartit?

R. De moment, sembla que són més les pretensions. No vull ficar-me amb els polítics, i menys amb el tripartit, però ja sabem que els polítics es barallen, canvien... Ja s'espavilaran.

P. ¿Què veu més verossímil en el futur, una delegació d'escriptors catalans en llengua bereber a la Fira de Frankfurt o un president de la Generalitat que es digui Gómez?

R. Ara mateix tampoc no hi ha un president negre. Però el fet de ser negre no garanteix ser adequat. Aquestes coses no em treuen el son.

P. Als setanta la immigració va sortir al carrer per demanar l'Estatut. És poc probable que la nova immigració surti al carrer a defensar el nou Estatut. Catalunya era un encaix cívic per les immigracions, ¿ho continua sent?

R. De moment sembla que sí. Però això no vol dir que les coses no canviïn. Un article o un llibre en contra de la immigració no seria acceptat ni tindria èxit. Ara, tot això són suposicions.

P. Té 80 anys. Ha viscut des dels dos a Barcelona, primer a les barraques de Montjuïc. Ara viu a la Zona Franca, on hi porta més anys que la Seat. Ha vist una Expo, un Congrés Eucarístic, uns Jocs Olímpics i un Fòrum Eucarístic. ¿Què és el que no ha vist desaparèixer en tots aquests anys a la seva ciutat?

R. Barcelona és una ciutat cosmopolita. T'ho diu tothom quan ve. És una ciutat molt acollidora. Diuen. I a mi m'ho sembla. És cohesió social i ciutadana.

P. ¿Està content de la seva ciutat?

R. Sí, tot i que aquí pots fer articles que es diguin Barcelona la maca, i Barcelona la lletja. Hi trobes racons inhòspits, i coses maques. Això són coses dels Ajuntaments. Ara veurem si va creixent la immigració estrangera. Ja veurem com ho fa i com s'involucra en la societat.